УДК 631.164.23: 330.322: 330.341.1

Ігор Леонідович ФЕДУН

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств,
Київський національний авіаційний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Федун, І. Л. Ефективність інвестицій в інновації агропромислового виробництва: методологічний вимір [Текст] / Ігор Леонідович Федун // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2013. – Том 14. – № 3. – С. 217-224. – ISSN 1993-0259.

Анотація
Розглянуто теоретичну сутність інновації як економічної категорії, її особливості в агропромисловому виробництві та на цій основі визначено переваги й недоліки сучасних методологічних підходів стосовно оцінки економічної ефективності інвестицій в інновації агропромислового виробництва та окреслено можливості й напрями їх вдосконалення.

Ключові слова: *інновації; ефективність; розвиток; проект; інвестиції; агропромислове виробництво.*

Игорь Леонидович ФЕДУН

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНВЕСТИЦИЙ В ИННОВАЦИИ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ РАЗРЕЗ

Аннотация
В статье рассматривается теоретическая сущность инноваций как экономической категории, их особенности в агропромышленном производстве и на этой основе определены преимущества и недостатки существующих методологических подходов относительно оценки экономической эффективности инвестиций в инновации агропромышленного производства и очерчены возможности и направления их усовершенствования.

Ключевые слова: *инновации; эффективность; развитие; проект; инвестиции; агропромышленное производство.*

Igor Leonidovych FEDUN

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of International Business Management,
Kyiv National Aviation University

EFFECTIVENESS OF INVESTMENTS IN INNOVATION OF AGROINDUSTRIAL PRODUCTION: METHODOLOGICAL DIMENSION

Annotation
It has been considered the theoretical essence of innovation as an economic category, particularly innovation in agricultural production. On this basis advantages and disadvantages of existing methodological approaches to the assessment of the economic efficiency of investments in agricultural production are identified. The ways and opportunities of their improvement are outlined.

Keywords: *innovation; performance; development; design; investment; agro-industry.*

JEL classification: O320

© Ігор Леонідович Федун, 2013

Практична реалізація переходу до інноваційної моделі розвитку має особливе значення для агропромислового виробництва, позаяк саме воно забезпечує продовольчу безпеку країни, формує 14% валового внутрішнього продукту та близько 60% фонду споживання населення. Розвиток агропромислового виробництва повинен забезпечуватися „…шляхом інноваційно-інвестиційного зміцнення матеріально-технічної бази, впровадження екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій" [8 с. 6]. Інноваційно-інвестиційна діяльність на сучасному етапі розвитку агропромислового виробництва є фундаментом його стабільного та ефективного економічного зростання. В умовах подолання кризових деформацій економічного простору особливої актуальності набувають проблеми активізації та ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві. Тому на часі розробка нових концептуальних підходів до оцінки економічної ефективності інвестицій в інновації агропромислового виробництва.

Проблематику ефективності інвестицій в інновації агропромислового виробництва, активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні досліджували у своїх працях іноземні та вітчизняні вчені: С. Володін, А. Гайдуцький, В. Геєць, О. Гудзь, О. Дацій, І. Жукович, А. Загородній, П. Саблук, Г. Саранчук, Е. Тоффлер, Н. Уколова, Г. Цадо, О. Шпикуляк, Й. Шумпетер, С. Ягудин, О. Янковська та інші. Але питання методологічного виміру оцінки економічної ефективності інвестицій в інновації агропромислового виробництва та окреслення можливостей й напрямів їх вдосконалення залишаються недостатньо розробленими.

Метою статті є з'ясування теоретичної сутності інновації як економічної категорії, особливостей інновацій в агропромисловому виробництві для визначення на цій основі переваг та недоліків чинних методологічних підходів стосовно оцінки економічної ефективності інвестицій в інновації агропромислового виробництва та окреслення можливостей й напрямів їх удосконалення.

Поняття „інновація" вперше з'явилося в наукових дослідженнях у XIX столітті, а на початку XX століття стали вивчатися закономірності технічних нововведень [1].

Основоположником теорії інновацій вважають Й. Шумпетера. У її зміст він закладав „конструювання нових способів виробництва і продуктів. У більш широкому, філософському змісті – це функція розвитку культури як сукупності життєдіяльності людини. Нововведення є цілісною, внутрішньо суперечливою й динамічною системою" [28].

У сучасній літературі існує два підходи до визначення поняття „інновація":

1) статичний, де інновація презентується як результат інноваційного процесу у вигляді нової техніки (продукції), технології, нового методу, що впроваджується на ринку;

2) динамічний, де інновація розглядається як процес, що охоплює дослідження, проектування, розроблення, організацію виробництва, комерціалізацію і поширення нових виробів, технологій, принципів замість наявних [27, с. 156].

Так у якості результату розглядає сутність інновації як економічної категорії Омарбакієв Л. А.: „…результат діяльності, що отримала втілення в новому або вдосконаленому товарі, технологічному процесі, використовуваних в практичній діяльності, або в нових підходах до проблеми розвитку соціальних послуг" [19, с. 8].

Інновації як процес розглядають Ільєнкова С. Д., Гохберг Л. М., Ягудін С. Ю.: „…перетворення потенційного науково-технічного прогресу на реальний, такий, що втілюється в нових продуктах і технологіях" [10]. Дацій О. І. розуміє сутність інновацій як зміни „…в техніці, технології, організації, екології, економіці, а також в соціальній сфері з метою одержання економічного ефекту на основі задоволення певних соціальних потреб" [7]. Уколова Н.В. стверджує, що інновації – це „…сталі стосунки з приводу впровадження і застосування нововведень (нових технологій, винаходів, відкриттів)" [24, с. 15].

Розглянуті підходи до визначення інновацій як економічної категорії свідчать про те, що вони є багатогранними та різними за своїм характером. Як слушно зауважив Тоффлер Е., „…жодна з проблем, з якими стикається американський бізнес, не є більш важливою і менш вивченою, ніж проблема нововведень" [22, с. 53].

Досліджуючи термінологічні суперечності стосовно інновацій в агропромисловому виробництві, необхідно врахувати специфіку останнього, оскільки його перехід на інноваційну модель розвитку пов'язаний з проблемами, „…невідкладне розв'язання яких сприятиме виведенню економіки країни з глибокої кризи, забезпечить входження до світового співтовариства" [11, с. 115].

На думку Горбунова В. С., „специфіка застосування основних понять теорії інновацій до сільського господарства полягає у вплітанні її технологічних процесів у процеси, що відбуваються в природному середовищі, в участі у виробництві живих організмів, які можуть також бути об'єктами інновацій" [5, с. 11]. Водночас Саранчук Г. М. вважає, що особливості інвестування в інновації агропромислового виробництва зумовлюють: різноманітність сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, вагома різниця в технологіях їх виробництва; значна диференціація окремих регіонів країни за агротехнологічними умовами

виробництва; залежність використовуваних у сільському господарстві технологій від природних умов; розпорошеність сільськогосподарського виробництва на значній території; велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції; відособленість сільськогосподарських товаровиробників від наукових установ, що займаються виробництвом науково-технічної продукції; відсутність організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробникам [21, с. 29-30].

Янковська О. І. виокремлює п'ять особливостей інвестування інновацій в агропромисловому виробництві: тривалий процес розробки новації; інновації мають, як правило, покращувальний характер; дослідження живих організмів; провідна роль науково-дослідних установ; залежність від природної зони та клімату [30, с. 55; 19].

Перехід економіки в нашій країні до ринкових відносин зумовив необхідність переосмислення принципів і методів визначення економічної ефективності інвестицій в інновації агропромислового виробництва.

Погляди вчених на сутність ефективності змінювалися в часі.

Г. Емерсон на початку XX сторіччя вважав, що: „Ефективність – це максимально корисне співвідношення між сукупними витратами та економічними результатами". Можна стверджувати, що він зробив дуже важливий внесок у розвиток цього поняття, а саме – побачив в ефективності її зв'язок із функціональністю [26]. Я. Зеленевський ототожнював ефективність і доцільність або, як це було в Т. Котарбіньського, результативність [15]. Основу сучасних економічних досліджень ефективності складає одне з перших визначення поняття „ефективність", сформульоване представниками неокласичної школи політекономії (В. Паретто, Й. Шумпетром) у кінці XIX ст. На їх думку, під ефективністю розуміється відношення витрат і результатів [29].

Друкер П. вважає, що результативність є наслідком певних процесів, виконання функцій, завдань, досягнення цілей, а ефективність – наслідком правильності таких дій, проте як перше поняття, так і друге є однаково важливими. Інші зарубіжні автори, а саме: М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі вважають, що ефективність характеризується співвідношенням між обсягом виробництва продукції і необхідними для її виготовлення ресурсами, тобто визначається як внутрішній параметр функціонування підприємства, віддзеркалюючи ефективність використання ресурсів [6].

Більшість зарубіжних вчених (Х. Лібенштайн, С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі) оцінюють ефективність як зовнішнє поняття, прив'язане до ринку ресурсів, товарів і т. ін. Також при визначенні ефективності розподіл ресурсів враховують С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі [3].

К. Макконелл и С. Брю зазначають, що проблема ефективності виробництва охоплює систему „витрати – випуск", тобто більша кількість продукту, що отримується від певного обсягу витрат, вказує на підвищення ефективності, менший обсяг продукту - на зниження ефективності [16]. Т. С. Хачатуров стверджує, що „ефективністю є відношення економічного або соціального ефекту до потрібних для його досягнення витрат" [25, с. 22]. У „Сучасному економічному словнику" економічна ефективність визначається як вид ефективності, що характеризує результативність діяльності економічної системи [20].

С. Ф. Покропивний розглядає поняття ефективність стосовно виробництва і вказує, що ефективність виробництва становить комплексне відображення кінцевих результатів використання робочої сили (працівників) і засобів виробництва за певний проміжок. Також підкреслює, що сутнісне тлумачення ефективності діяльності як економічної категорії визначається об'єктивно діючим законом економії робочого часу [14]. Федулова Л. І. визначає ефективність як оптимальне співвідношення задоволеності потреб певних груп [14]. Можна погодитись з думкою Гросул В. А. і Аванесової Н. Е., що такі найбільш істотні характеристики господарської діяльності, як цілісність, багатовимірність, динамічність і взаємопов'язаність її різних сторін знаходять віддзеркалення через категорію „ефективність" [4].

Переважно вчені єдині в думці, що „ефективність" – поняття, яке виражає „результативність", тобто ефективність – це відношення результатів до витрат (ресурсів), що були витрачені на його отримання. Причому вживання термінів „ефективність" і „результативність" йде паралельно. Але між цими термінами є різниця, отже, при їх застосуванні потрібно враховувати суть поняття „ефект" і „результат", від яких і походять вищевказані терміни. Ефект – досягнутий результат у матеріальному, грошовому, соціальному вираженні, а „результат – це те, що отримано по закінченні будь-якої діяльності, роботи, підсумок". Отже, можна стверджувати, що результативність відображає ступінь досягнення запланованих показників або поставлених цілей, а ефективність – це поняття, що характеризує позитивну динаміку розвитку явища.

Результативність інноваційного процесу показує, у якій мірі було досягнуто мети за рахунок упровадження інноваційних дій на підприємстві, тобто кількісний рівень впровадженої інновації, а ефективність дасть можливість охарактеризувати якісний ступінь задоволення в процесі впровадження

інноваційних заходів на підприємстві відповідно до розрахованих кількісних показників інноваційної діяльності на підприємстві [12].

Отже, можливо стверджувати, що „метою оцінки ефективності інноваційної діяльності є комплексний аналіз ефективності інноваційної діяльності та її впливу на найважливіші показники діяльності підприємства, визначення доцільності й оптимальних варіантів реалізації нововведень, оперативне коригування параметрів інноваційних проектів та підтримка стратегічних інноваційних рішень" [23].

Одним із ключових завдань у сфері фінансового забезпечення інноваційної діяльності є оптимізація вибору інноваційних проектів і оцінка їхньої економічної ефективності. Особливості розв'язання цього завдання на теперішній період, зокрема для України, визначаються:

- динамічністю змін, що виникають в економічному житті країни і зміною форм господарської діяльності;
- появою основ ринкових механізмів здійснення того чи іншого виду діяльності та нових інститутів господарювання, що сприяють забезпеченню переходу на нові форми економічних взаємовідносин;
- необхідністю прийняття ефективних і оптимальних рішень в умовах обмеженості ресурсів у широкому розумінні, тобто обмеженість як фінансових, так і виробничих ресурсів;
- різноманітністю методів і підходів до оцінки і вибору тих або інших інноваційних проектів, які умовно можна поділити на два більші класи. Перший – це методи і підходи, які застосовуються при оцінюванні інноваційних проектів з боку інвестора, тобто особи, що вкладає гроші в той чи інший проект. Другий – об'єднує методи і підходи, які використовують при оцінюванні інноваційних проектів з боку суб'єктів господарювання, що залучають інвестиційні ресурси на реалізацію проекту.

У процесі огляду науково-методичної літератури з питання ефективної оцінки інноваційного розвитку підприємства в сучасних умовах розвитку економіки були виявлені різні методичні підходи до окресленої проблематики.

Так вітчизняний науковець Малюта Л. Я. запропонувала свою модель комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності, за допомогою якої можна визначити інтегральний показник рівня інноваційного розвитку [17]. Під останнім науковець розуміє „результат оцінювання основних техніко-економічних показників діяльності підприємства, який ґрунтується на визначенні узагальнюючих показників шляхом застосування системи часткових показників та методу експертного опитування". Відповідно до розробленої моделі інтегральний показник складається з трьох основних показників: – ресурсної складової; технологічної складової; ринкової складової. Запровадження вказаного методу на основі інтегрального показника Малюта Л. вважає тим „інструментом, який має чітко виражену сигнальну функцію. За його допомогою можна здійснювати моніторинг промислових підприємств за рівнем інноваційного потенціалу, проводити порівняльний аналіз рівня інноваційного розвитку підприємств та формувати їх рейтинг за інтегральним показником рівня інноваційного розвитку".

Маслак О. І. та Квятківська Л. А. [18] також пропонують систему показників оцінки ефективності інновацій, до яких належать: показники виробничої ефективності науково-технічних заходів; показники фінансової ефективності науково-технічних заходів; показники інвестиційної ефективності науково-технічних заходів.

З комерційної точки зору будь-який проект по впровадженню та розвитку сучасних інноваційних технологій можна розглядати як інвестиційний, тобто спрямований на отримання прибутку [2].

Тому Маслак О. І. та Квятківська Л. А. оцінюють ефективність інноваційної діяльності також і як результат від впровадження інноваційного проекту, який додатково до вищеперерахованих груп показників оцінюється на основі наступних якісних показників, а саме: – показника інтегрального ефекту (чистий дисконтований дохід): показника внутрішньої норми прибутковості (дохідності); показника рентабельності інвестицій в інноваційний проект; показника періоду окупності [2].

Жихор О. Б. зробив узагальнення сучасних методів оцінки ефективності інноваційних проектів з позиції оцінки процесу інвестування, що дозволило йому провести відповідне ранжування цих методів. Так „для оцінки ефективності окремого інноваційного проекту належить застосовувати такі основні методи: *NPV, IRR, PP (DPP), PI, ARR, BEPA* і *MIRR*, як такі, що мають найбільш високі ранги" [9].

Цілком погоджуючись із твердженням Вахнюка С. В., застосування так званих інвестиційних (дисконтованих) методів оцінки інноваційного розвитку підприємства „в умовах інтеграції української економіки у світову економічну систему … не повинні вступати в протиріччя з методами економічних визначень і обґрунтувань, прийнятими у світовій практиці. В західній теорії і практиці інвестиційних розрахунків широко використовується заснований на аналізі «готівкових потоків" (cash flow). Цей підхід, що базується на аналізі динаміки грошових надходжень і витрат, пов'язаних з інноваційною діяльністю, покладений в основу методичних рекомендацій з оцінки ефективності інноваційних проектів [2].

Криловим Е. І., Власовою В. М. та Журавковою І. В. [13] зазначається, що проведення оцінки інновацій на основі методичних підходів, які базуються лише на оцінці ефективності інвестиційного проекту, „не повною мірою підходять для оцінки ефективності інновацій".

Але варто наголосити, як це стає зрозуміло з вивчених наукових публікацій, саме така практика оцінки інвестування інновацій переважає на будь-якому сучасному агропромисловому підприємстві та розглядається передусім як визначення ефективності від упровадження інвестиційного проекту з використанням нововведень.

Якщо структурувати сукупність методів і підходів до оцінки економічної ефективності інноваційних проектів саме з боку суб'єктів господарювання, що мають намір реалізувати певне інвестиційне рішення, то можна виділити основні напрямки вибору проектів, які класифікуються за такими критеріями: стосовно наведених витрат; за різницею між результатом і витратами; за тривалістю виконання інвестиційних рішень.

Розглянуті вище три групи можуть бути класифіковані на методи статичного і динамічного аналізу інвестиційних рішень при впровадженні інновацій. Однак, незважаючи на таку різноманітність методів і підходів до оцінки ефективності інноваційних проектів, немає єдиного критерію оптимальності вибору інноваційного проекту, тобто відсутній інструментарій розробки оптимальної програми оцінки інвестиційних рішень.

Участь іноземних інвесторів в інноваційному процесі припускає використання зарубіжних методик, які систематизують процес експертизи і створюють базу для порівняння різних проектів за єдиною системою критеріїв. Вчені західних країн і СНД зробили великий внесок у дослідження економічної ефективності інвестицій в ринковій економіці. Водночас багато проблем оцінки економічної ефективності інвестицій в інновації залишаються невирішеними. Вчені розвинених країн виділяють три основні проблеми. По-перше, жоден з методів оцінки не є достатньо простим для розуміння менеджерів і, крім того, досить складним для врахування найбільш важливих реальних взаємодій різних чинників інноваційного проекту. По-друге, часто менеджери одночасно використовують оцінні показники, що враховують зміну вартості витрат і результатів у часі і ті що ігнорують ці зміни. Це дозволяє показати проект на стадії обговорення в привабливому або негативному вигляді. По-третє, проблемою є вибір показників, які забезпечують необхідну і достатню точність.

Одним з найпростіших методів, що використовується на заході, є статичний метод оцінки економічної ефективності. Саме в простоті полягає його цінність. Статична система оцінки містить набір середньорічних показників і вона занижує період повернення інвестицій, оскільки в ній не враховується фактор часу.

Таким чином, проведений аналіз підходів та методів оцінки економічної ефективності інвестицій в інновації дозволяє зробити наступні висновки:

1. Методи оцінки економічної ефективності капітальних вкладень, розроблені для умов адміністративно-командної економіки, не відповідають сучасному стану її розвитку.

2. Викликає значне зацікавлення зарубіжний досвід проведення інвестиційних розрахунків, у якому широко використовуються як динамічні методи оцінки економічної ефективності, засновані на аналізі фінансових потоків, так і статичні, що спираються на дослідження фінансового стану інноваційного підприємства, які здійснюють інвестиційні програми, за звітними роками інвестиційного періоду .

3. До нині не розроблена в повному обсязі ефективна система оцінки економічної ефективності інвестицій в інновації та нові технології, яка б об'єднувала ідеї інвестиційної діяльності та поточних інновацій. Не існує рекомендацій щодо вибору системи показників, які забезпечують необхідну і достатню точність оцінки ефективності інноваційного проекту.

Тому необхідно розробити методику оцінки економічної ефективності інвестицій в інновації, яка повинна стати своєрідним фільтром, що відсіює явно безперспективні проекти.

На думку Крилова Е. І., Власової В. М. та Журавкової І. В., розгляд інноваційного розвитку лише з позиції інвестиційного фінансування інноваційного проекту не дає всебічної характеристики результативності процесу інноваційного розвитку підприємства. У зв'язку з цим доцільно використовувати наступні методи оцінки економічної ефективності інновацій в агропромисловому виробництві [13]:

1. Розрахунок зростання обсягів доходу порівняно з аналогом, що передбачає не тільки розрахунок загального обсягу доходу (корисного результату), який отримується за весь термін корисного використання нововведень.

2. Оцінювання ефективності інновацій за показниками терміну корисного використання: розрахунковий період упровадження інновацій; перший рік після закінчення нормативного терміну освоєння нововведення; початковий період терміну корисного використання інновацій; термін корисного використання інновацій; останній рік терміну корисного використання інновацій.

3. Застосування системи оціночних показників, які враховують інтереси різних учасників інноваційного розвитку: державні інтереси (вплив на бюджетні відрахування); інтереси розробників інноваційного проекту; інтереси виробників

інноваційної продукції; інтереси споживачів інноваційної продукції.

4. Розрахунок інтегрального ефекту від створення, виробництва та експлуатації нововведень.

5. Застосування методів компаундінгу та ануїтету у поєднанні з методом дисконтування.

6. Використання двох норм доходу на інвестований капітал: приведення одноразових витрат до розрахункового року; норма доходу на капітал, яка досягається для узгодження інтересів інвесторів та виробників при отриманні доходу від реалізації інноваційної продукції.

Цей перелік додаткових методів оцінки ефективності інвестицій в інновації агропромислового виробництва варто використовувати як розширений мультиблоковий методичний підхід, заснований на дисконтованих методах оцінки ефективності нововведень, але з урахуванням інтересів різних учасників інноваційного процесу.

Аналіз наукових публікацій щодо розгляду проблематики методологічних підходів оцінки інвестицій в інновації агропромислового виробництва дозволив скласти загальне уявлення про методологічну базу сучасної економічної науки з окреслених питань. Проведене дослідження переконує, що оцінка інвестицій в інновації нині проводиться переважно з використанням методів оцінювання дисконтованих грошових потоків, методів оцінки техніко-економічних показників інноваційного потенціалу підприємства, кількісних методів оцінювання внутрішньогосподарської ефективності інноваційних проектів.

Безперечним є той факт, що проведення оцінки інноваційного розвитку підприємства з метою визначення рівня ефективності інвестування інновацій потребує комплексного аналізу ефективності інноваційної діяльності за чітко сформованою системою кількісних показників, які найбільшою мірою будуть відповідати специфіці агропромислового виробництва та інформуванню різних зацікавлених сторін, залучених до інноваційних процесів на підприємстві, про якість отриманих інноваційних результатів.

Оцінка інвестицій в інновації агропромислового виробництва має здійснюватись на основі застосування розширеного мультиблочного методичного підходу, заснованого на дисконтованих методах оцінки ефективності нововведень, але з урахуванням інтересів різних учасників інноваційного процесу, який становить поєднання прийомів застосування часткових показників оцінки інновацій за будь-яким напрямком оцінювання результатів від упровадження нововведень (техніко-економічного, ресурсного, маркетингового, соціального напрямку оцінювання тощо) та прийому експертного опитування.

У подальших дослідженнях слід визначити ефективні шляхи удосконалення методичних підходів оцінки ефективності інвестицій в інновації агропромислового виробництва, які дозволять вирішити проблему невизначеності та недооцінки інноваційних результатів у практиці сучасних агропромислових підприємств.

Список літератури

1. *Бездудный, Ф. Ф. Сущность понятия инновация и его классификация [Текст] / Ф. Ф. Бездудный, Г. А. Смирнова, О. Д. Нечаева // Инновации. – 1998. – №2. – 3. – С. 4.*
2. *Вахнюк, С. В. Показники економічної ефективності інноваційних технологій у банківській сфері [Текст] : дис. … кандидата екон. наук: 08.02.02 / Вахнюк С. В. – Суми, 2005. – 185 с.*
3. *Гетьманський, В. О. Економічна природа та теоретична сутність ефективності функціонування підприємства [Електронний ресурс] / В. О. Гетьманський. – Режим доступу: ww.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/19_13/100_Getmanski_19_13.pdf.*
4. *Гросул, В. А. Концепція стейкхолдерів в системі оцінки ефективності функціонування підприємства [Електронний ресурс] / В. А. Гросул, Н. Е. Авансова. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VZhDU/2010_2/46.pdf.*
5. *Горбунов, В. С. Методология и модели управления инновационным развитием сельского хозяйства [Текст] : автореф. дис. на соискание наук. степени доктора эконом. наук : спец. 08.00.05 „Экономика и управление народным хозяйством (АПК и сельское хозяйство)" / В. С. Горбунов. – Саратов, 2011. – 27 с.*
6. *Дарміць, Р. З. Взаємозвязок результативності та економічної ефективності в системі менеджменту підприємства [Електронний ресурс] / Р. З. Дарміць, Н. О. Вацик. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/20_12/153_Dar.pdf.*
7. *Даций, О. І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / О. І. Даций – К.: ННЦ „Інтитут аграрної економіки", 2004. – С. 11*
8. *Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року [Текст] : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. №1158*
9. *Жихор, О. Б. Оцінка ефективності інноваційних проектів підприємства [Текст] : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 „Економіка, організація та управління підприємствами" / Жихор О.Б. – Харків, 2002. – 18 с.*

10. *Инновационный менеджмент [Текст] : учебник для вузов / С. Д. Ильенкова, Л. М. Гохберг, С. Ю. Ягудин и др.; Под. ред. проф. С. Д. Ильенковой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – С. 9.*
11. *Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект [Текст] : монографія / [Саблук П. Т., Шпикуляк О. Г., Курило Л. І. та ін.] – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.*
12. *Костевко, В. І. Методологічні питання оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства [Текст] / Костевко В. І. // Вісник Національного університету „Львівська політехніка". Проблеми економіки та управління. – 2011. – № 698. – С. 66 – 73.*
13. *Крылов, Э. И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия [Текст] : учебное пособие / Крылов Э. И., Власова В. М., Журавкова И. В. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 608 с.*
14. *Куцинська, М. В. Аналіз існуючих підходів до оцінки економічної ефективності діяльності організацій [Електронний ресурс] / М. В. Куцинська. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2011_50/statti/29.pdf.*
15. *Лала, О. М. Історична ретроспектива взаємозв'язку ефективності, надійності та якості системи управління [Електронний ресурс] / О. М. Лала. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2009_3/7.pdf.*
16. *Макконелл, К. Р. Экономикс: принципы, проблемы, политика [Текст] / К. Р. Макконелл, С. Л. Брю. – Изд. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 974 с.*
17. *Малюта, Л. Я. Оцінювання рівня інноваційного розвитку промислового підприємства [Електронний ресурс] / Л. Я. Малюта // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 1 (4). – Режим доступу до журн.: http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mlyrpp.pdf.*
18. *Маслак, О. І. Система оцінки показників інноваційного потенціалу промислового підприємства [Електронний ресурс] / О. І. Маслак, Л. А. Квятковська // Ефективна економіка. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=298.*
19. *Омарбакиев, Л. А. Инновационные процессы в сельском хозяйстве Республики Казахстан: теория, методология, императивы развития [Текст] : автореф. дис. на соискание наук. степени доктора эконом. наук : спец. 08.00.05 „Экономика и управление народным хозяйством (по отраслям и сферам деятельности)" / Л. А. Омарбакиев. – Алматы, 2010. – 45 с.*
20. *Райзберг, Б. А. Современный экономический словарь [Текст] / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : Изд-во „ИНФРА–М", 1998. – С. 412.*
21. *Саранчук, Г. М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності [Текст] / Г. М. Саранчук // Інноваційна економіка. – 2010. – № 1. – С. 26–32.*
22. *США: Экономика, политика, идеология [Текст]. –1993. –№ 3. – С. 53.*
23. *Товт, Т. Й. Методичні підходи до визначення показників ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні [Текст] / Т. Й. Товт // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 2011. – С. 240 – 249.*
24. *Уколова, Н. В. Формирование хозяйственного механизма инновационного развития социально-экономической системы [Текст] : автореф. дис. На соискание наук. степени доктора эконом. наук : спец. 08.00.01 „Общая экономическая теория" / Н. В. Уколова. – Саратов, 2011. – 43 с.*
25. *Хачатуров, Т. С. Эффективность капитальных вложений [Текст] / Т. С. Хачатуров. – М.: Изд-во „Экономика", 1979. – С. 22.*
26. *Эмерсон, Г. Двенадцать принципов производительности [Текст] / Г. Эмерсон // Управление это наука и искусство. - М.: Экономика, 1992.*
27. *Цадо, Г. В. Сутність та значення інвестиційно-інноваційних процесів в системі регіонального розвитку [Електронний ресурс] / Г. В. Цадо. // Інноваційна економіка. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_2/154.pdf.*
28. *Шумпетер, Й. Теория экономического развития [Текст] / Й. Шумпетер – М.: Прогресс, 1982. – С. 169 – 170.*
29. *Якимчук, Т. В. Соціально-економічна ефективність підприємства та її значення в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Т. В. Якимчук – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_2_2/41.pdf.*
30. *Янковська, О. І. Інноваційний процес у сільському господарстві [Текст] / О. І. Янковська // Наука й економіка: науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. – 2009. – № 4 (16), Т. 2. – С. 54-58.*

References

1. *Bezdudny, F. F. Smirnov, G. A., Nechayev, O. D. (1998). Innovation essence of the concept and its classification. Innovations, 2-3, 4.*
2. *Vakhnyuk, S. (2005). Indicators of economic efficiency innovations in the banking sector. Sumy.*

3. *Hetman, V. A. (n. d.). Economic nature and essence of the theoretical efficiency of the enterprise. Retrieved September 15, 2013, from : ww.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/19_13/100_Getmanski_19_13.pdf.*
4. *Grosul, V. A. & Avansova, N. E. (2010). The concept of stakeholders in the system for evaluating the effectiveness of the enterprise. Retrieved September 15, 2013, from : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VZhDU/2010_2/46.pdf.*
5. *Gorbunov, V. S. (2011). Methodology and model of innovative development of agriculture. Saratov.*
6. *Darmits, R. Z. & Vatsyk, N. O. (2012). Vzayemozvyazok effectiveness and cost-effectiveness in the management system of the enterprise. Retrieved September 15, 2013, from : www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/20_12/153_Dar.pdf.*
7. *Datsiy, O. I. (2004). Development of innovative activity in the agricultural production of Ukraine. Kyiv : NSC "Intytut Agricultural Economics".*
8. *State Program of Ukrainian villages for the period up to 2015: approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine of 19 September 2007 № 1158 (2007).*
9. *Zhyhor, O. B. (2002). Evaluating the effectiveness of enterprise innovation. Kharkiv.*
10. *Il'enkova, S. D., Hochberg, L. M., Yagudin, S. Yu. (2003). Innovation Management. Moscow: UNITY-DANA.*
11. *Sabluk, P. T., Shpykulyak, O. G., Kurylo, L. I. (2010). Innovation activities in the agricultural sector : institutional aspect. Kyiv: IAE NNC.*
12. *Kostevko, V. I. (2011). Methodological issues of evaluating the effectiveness of enterprise innovation. Proceedings of the National University "Lviv Polytechnic". Problems of Economics and Management, 698, 66-73.*
13. *Krylov, E. I., Vlasov, V. M., Zhuravkova, I. V. (2003). Analysis of efficiency of investment and innovation enterprise. Moscow: Finance and statistics.*
14. *Kutsynska, M. (2011). Analysis of existing approaches to evaluating the economic efficiency of organizations. Retrieved September 15, 2013, from : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2011_50/statti/29.pdf.*
15. *Lala, A. (2009). Historical retrospective correlation of efficiency, safety and quality management systems. Retrieved September 15, 2013, from : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2009_3/7.pdf.*
16. *McConnell, K. R., Brue, S. L. (1999). Economics: Principles, Problems and Policy. Moscow: INFRA-M.*
17. *Malyuta, L. Y. (2011). Evaluation of innovative development of the industrial enterprise. Socio-economic problems and the state, 1 (4). Retrieved September 15, 2013, from : http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mlyrpp.pdf.*
18. *Maslak, O. I., Kvyatkovskaya, L. A. (n. d.). Performance evaluation system of industrial innovation potential of enterprises. Efficient Economy. Retrieved September 15, 2013, from : http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=298.*
19. *Omarbakiev, L. A. (2010). Innovation processes in agriculture of the Republic of Kazakhstan: theory, methodology, development imperatives. Almaty.*
20. *Raizberg, B. A., Lozovskiy, L. Sh., Starodubtseva, E. B. (1998). Modern Dictionary of Economics. Moscow: Publishing House "INFRA-M".*
21. *Saranchuk, G. M. (2010). Innovative development of agriculture as a basis for increasing its competitiveness. Innovative Economy, 1, 26-32.*
22. *USA: Economy, Politics, Ideology. (1993). 3, 53.*
23. *Tovt, T. J. (2011). Methodological approaches to determining the performance of innovative activity of industrial enterprises in Ukraine. Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine, 2011, 240-249.*
24. *Ukolov, N. V. (2011). Formation of the economic mechanism of innovative development of the socio-economic system. Saratov.*
25. *Hachaturov, T. S. (1979). Efficiency of capital investments. Moscow: Publishing House of the "Economy".*
26. *Emerson, G. (1992). Twelve principles of productivity. Management is the art and science. Moscow: Economics.*
27. *Tsado, G. V. (2011). Essence and importance of investment and innovation in the system of regional development. Innovative Economy. Retrieved September 15, 2013, from : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_2/154.pdf.*
28. *Schumpeter, J. (1982). The Theory of Economic Development. Moscow: Progress Publishers.*
29. *Yakymchuk, T. (2011). Socio-economic efficiency of the enterprise and its role in modern terms. Retrieved September 15, 2013, from : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_2_2/41.pdf.*
30. *Jankowska, O. I. (2009). Innovation process in agriculture. Science and Economics: scientific and theoretical journal Khmelnitsky University of Economics, 4(16), Vol. 2, 54-58.*

Стаття надійшла до редакції 01.12.2013 р.